

DOM IN SVET.

Zabavi in pouku.

Izhaja po jedenkrat na mesec.

Štev. II.

V Ljubljani, 20. novembra 1888.

Leto I.

NADA.

Srečo je težko doseči,
Dasi vsak si jo želi,
Kdor pa ziblje zdaj se v sreči,
Kdo ve, koljko bo se dni?

Sreče jaz Bogá ne prosim,
Vem, da tukaj dom ni njen,
Žarek njen pa v srcu nosim,
Bodi jasen dan, meglén.

Žarek ta se zove: nada.
Nada, razsvetluj me ti!
Kadar mi srce upada,
Novih dajaj mu močí!

Fr. Krek.

V bolezní.

Naj na-me zreš, oj žena nesprosljiva,
Ki polna smrtonosnega si jada?
Še jači me in teši moja nada,
Da grozopolna bodeš milostljiva.

Stojiš pred mano ti ko skala siva,
Očij globel me tvojih smrtno zbada;
Slovó zveni mi kosa tvoja, — mlada
Naj grem, da vsprejme me mrtvaška njiva!

Kosó nad mano že si zavihtela,
Z desnico grabiš me, ustavljaš hojo:
Ne bo je, ki pred kratkim je živela,

In s tem zvršila si nalogo svojo.
Jaz prosta spon — k Očetu bom vshitela,
Ki milostno naj sprejme dušo mojo!

Bonaventura S.

Lepi dol.

(Konec.)

XIV. Prvo in zadnje.

Le tak dogodek, kakor je bil ravno popisani, mogel je zadrževati Ivana in Alfonza, da se nista pred jutrom obrnila do neznanega starčka, akoravno sta zelo želela dobiti več pojasnila o včerajšnjem poročilu. Po noči to ni bilo mogoče, ker je bilo treba stražiti ujetnika, in Alfonz je bil za prostovoljca ter imel v rokah nabito Martinovo puško. Starček se je pečal z Martinom in pazil tudi na neznanega roparja, o katerem se je kmalu prepričal, da njegov padec ne bode imel drugih nevarnih posledic.

Namestu dveh pričakovanih množ prišli so zjutraj vsled danega naznanila štirje krepki gorjani, pač zadosti varna spremna straža za hudodelca. Še-le, ko jim je Ivan razložil, kaj se je zgodilo in jim naročil, da naj spodaj stražijo, mogoče je bilo Ivanu, Alfonzu in starčku sniti se v gornji sobi. To vam je bil razgovor! Ubogi Alfonz! Oko starčkovo je počivalo z veseljem na njem, a ta je trepetal — v tem mučnem dvomu. »Ali še dvomite?« reče naposled s krepkim glasom dozdevni starček, vstane in potegne z roko mimo lica na obeh straneh — in dolge brade ni več; mesto nje pa vidita začudena gledalca lice postavnega moža, precej mlajšega, nego se je zdel preje, s prav kratko natorno brado, le malo osivelo: prejšnja je bila le navidezna, narejena. — »Ivan Kolar, ali poznate Alfonza Branda, nekdanjega polkovnega zdravnika?« — »Bog nebeški«, vsklikne Ivan, »zdravnik Brand, katerega je iskala . . .«, hotel je še dalje govoriti, ali spomnil se je mladega rejenca, spomnil davne preteklosti in obmolnil. Zopet je nastalo

neprijetno molčanje. Pretrgal je je Ivan rekoč, da mora s hudodelcema v trg, ker mora sodniji sam podati glavno obtožbo. »Seveda treba bode še mnogo potov storiti, gotovo bomo morali vsi pred višjo sodnijo, ali danes moram iti jaz sam, kajti Martin ne more.«

Umemo lahko, zakaj je z nekakim veseljem sprejel odhajajoči Ivan ponudbo zdravnikovo, da hoče sam ostati do večera pri bolniku in čakati Ivanovega prihoda. Saj drugače ni mogel storiti. Zato prepusti vse božjemu varstvu, odide k hudodelcema, vzame pa izmed štirih samo dva moža seboj, da odvedejo zločinca v trg v zapor.

Tisti dan je vladala nenavadna tihota v Jaznem dolu. Tudi v hišici sredi dola je bilo mirno. Tri osebe so bile skupaj v stranski spodnji sobici, kjer je počival ranjeni Martin: on sam, Alfonz in gospod Brand, ki je začel obema tako-le pripovedovati: »Verjamem vama, da se čudita nad vsem, kar se je tako naglo pred vajinimi očmi pripetilo, še bolj nad menoj. A kmalu bodeta umela, ako vama povem na kratko, kako se je z mano godilo. Moja domovina ni ta dežela, akoravno mi ta dežela ni neznana, ker sem preživel v njej lep del svoje mladosti. Bil sem nazadnje vojaški zdravnik, Ivan me dobro pozna — vsaj sedaj, ko sem se pred vami spremenil. Že v nekoliko pozni dobi življenja sem se oženil. Ženo svojo sem neizrekljivo ljubil in tudi o njeni ljubezni sem bil uverjen. Dobila sva sinka, ki je prejel moje ime Alfonz. Ničesa ni manjkalo najinej sreči. Po končani vojski na severu so se pomikale nekatere naše vojne čete proti jugu, deloma, da bi se razdelile po večjih mestih,

deloma, da bi se razšle: tudi jaz sem šel ž njimi s svojo ženo vred. Kar me zadene strašen udarec osode, — da, osode, saj za Boga sem se takrat le malo menil, ali pa nič. Bili smo za nekoliko časa v mestu C. Neki častnik P., Ivanu dobro znan, hodil je, ker je bil moj iskreni prijatelj, mnogokrat k meni. Podpihovalci so mi hoteli povedati, da hodi zaradi moje žene. Tega nisem nikdar verjel. Kar najdejo neko jutro mojega prijatelja doma v njegovi sobi umorjenega. Imel je več ran v prsa zadanih mu z nožem; našli so v sobi precej dolg krvav nož; nož je imel moje začetne črke in je bil v istini moj nož. Kako je nož tje prišel, še sedaj ne vem. Sicer pa ni bilo težavno polastiti se mojega noža, kajti pri meni je bilo vedno mnogo ljudij, na katere nisem kaj zelo pazil. Med njimi je moral biti tudi morilec. A sum je takoj letel na-me, in dopoldne so me že deli v zapor — po krivici. Ko se je vršilo preiskovanje, sem dokazoval, da sem bil takrat po noči doma, a drugih razlogov je bilo nekaj proti meni. Razlagali so, da sem bil jezen na prijatelja zaradi ljubosumnosti. Ker sem odločno in mirno zanimal vse, vleklo se je preiskovanje in daljšal moj zapor. O, moja uboga žena, koliko je morala trpeti! Ko sem videl, da se moja zadeva neče obrniti na bolje, sklenem pobegniti. Nesrečna misel! — Pa tako je skoro moralo biti, ker nisem na božjo previdnost zaupal. Po nekotiki zvižaji in z zdravniško vednostjo se je to posrečilo. Namenjen sem bil bežati na tuje, kamor bi že najložje bilo, in potem dovesti k sebi še ženo. K ženi sem se drznil le za toliko časa iti, da sem jej naznanil svoj sklep in vzel seboj potrebnega denarja. Zakrili so me kmalu gozdovi, po katerih sem previdno lazil dalje, ogibaje se dva dni vsakega sela.

Tretji dan zadenem na tropo ciganov. Akoravno sem se tukaj bal nesreče, izšlo se mi je vendar vse dobro, ker sem mogel tukaj pomagati bolnemu ciganu in bolni ciganki. To zdravljenje in pa previdnost, kakor tudi lakota sta me vezale par dnij na to družbo, in ko sem videl, da se mi bližajo z nekakim spoštovanjem, ter sem zvedel, da gredó proti jugu, zdelo se mi je najvarnejše ostati v njihovi družbi, kajti tu bi najlažje odšel iskanju in zasledovanju. Tako je tudi bilo. Šli smo proti jugu — težko mi je praviti, kako — in prišli tudi tukaj sem, kjer so imeli cigani zaradi primernih zemeljskih votlin svoja skrivališča in tudi svoje velike razne zaloge. Pri ciganih sem se tudi spremenil v navideznega starčka s tem, da sem dal na obraz napačno belo brado. Dospevši tu sem pa sklenem ločiti se od njih in ostati nekaj časa tukaj, da kaj izvem o osodi svoje žene in svojega otroka. Tu se je pripetil oni dogodek, Martin, ki ti je gotovo v spominu. Zažgavši vama kočó, odnesli so cigani tebe v jamo in te tako pustili. Zbali so se pač, da ne bi jih začeli preganjati zaradi požara, in so takoj dalje odrinili, ne zmenivši se mnogo zame, ki sem skrit v jami ostal, tebe našel, obvezal in začel zanimati se za to dolino in nova naseljenca. Živež sem si pripravljaj na razne načine, tudi kupil včasih, druge poti izprosil, — imeli so me dotični za starega ubogega puščavnika, kajti boljše obleko sem pri ciganih za nekaj denarja zamenil s slabejšo. Tako sem obstal tukaj in ostal skoro stalno, ko se mi je posrečilo zvedeti, kaj je z mojim sinom Alfonzom, in kaj je njemu Ivan. Kako sem to zvedel? Lahko si mislita, da me je nesreča potrla; a h krati je vendar dušo mojo povzdignila k Bogu. Iskal sem tolažbe v veri in se obrnil do nekega duhovnika z zaupanjem. Po njegovem po-

sredovanju sem zvedel, kaj je z mojo ženo in mojim sinom. Moja žena je ponesrečila v vodi, a mojega sina je rešil Ivan in ga izročil nekemu v izrejo. A komu, tega nisem zvedel. Zato sem čakal in čakal, kdaj da pride Alfonz tu gori v Jazni dol. V javnost se nisem upal, kajti nad menoj visi še zmerom, seveda brez moje krivde, meč pravice, ki je sedaj toliko ostrejši, ker sem pobegnil iz zapora. Le poglej, Martin, mene in Alfonza in reci, ali mu nisem oče? Sicer se pa bo pokazalo, ko se na večer vrnem zopet tu-sem k vam.« S solzami v očeh poljubi nagloma Alfonza na čelo in odide proti Ciganski jami.

Pač težko je prav popisati prizor, ki se je razvil zvečer po prihodu Ivanovem v njegovi hiši. Ivan je kmalu zvedel gosp. Branda zgodbo, tudi ni dvomil več, da je on prav isti, kojega sina je vzela izrejo; le hudodelstvo njegovo mu je delalo še veliko skrb. »Da, to je moja največja nesreča«, pravi Brand, »toda odkar obračam svoje srce do Boga, upam tudi, da me bode opravičil in opral tega suma.« — »Pa naj si bodi kakor koli«, odvrne Ivan, »moja streha naj bode vaša streha, gospod zdravnik, tu pri nas bodite doma, ker ste oče mojega Alfonza.« — Vprašajoče je upiral vanj Alfonz svoje oči ter zaklical: »Ali je res?« — »Res je tako, Alfonz.«

»Naj povem sedaj vsem, kako je postal Alfonz moj sin. Kar je povedal gospod Brand o onem umoru, temu sem bil deloma sam priča, ker sem bil prav v tistem mestu. A imeli smo vsi gospoda Branda za pravega morilca, toliko bolj, ker je pobegnil. Huda je bila potem osoda njegove gospe. Govorili so, da jo bodo zaprli, drugi zopet, da je pomagala možu ubežati. Polotila se je je huda otožnost. Slišal sem o tem praviti, a dalje se nisem mogel brigati zanjo, kajti

odhajati smo začeli in bili nekega jutra malo dnij po umoru že na odhod pripravljeni. Že smo prišli onkraj mosta, kar prihiti za nami žena — z otrokom v naročju, za njo pa teče druga ženska, menda služabnica, ki na vso moč vpije in jo hoče prijeti. Sredi mosta sta; že se vidi, da jo bode prijela služabnica, a v tem hipu se ubežnica dvigne čez kraj mostú in plane v valove. Bila je nesrečna tvoja mati, Alfonz, ki je zblaznela in za nami hotela ubežati, pač misleč, da bo prišla do moža svojega.« — Tu je moral Ivan prenehati; neizrek-ljiva boleost se je brala na obrazih očeta in sina. — »Treba je bilo rešitve. Popenem se nazaj, ker nisem bil še daleč od mosta, zapodim se v valove, da bi ugrabil nesrečnico, a valovi so jo premočno gnali zaradi njene obleke, le otroka sem jej iztrgal iz rok in naglo priplaval ž njim do brega. Med tem sta dva druga bivša vojaka priplavala do matere in jo potegnili na suho. Skušali so jo obuditi, a vse je bilo zastonj. Otrok je bil rešen, a mati je umrla. Umejete lahko, da nisem mogel dalje potovati. Bile so preiskave, ki so pokazale, da je bila mati zblaznela. A kaj z otrokom? Sorodnikov ni bilo v mestu, meni se je pa mali deček zeló smilil, in ponudil sem se, da ga vzamem za svojega, kar mi je bilo tudi dovoljeno, toliko bolj, ker nisem tirjal za svojo skrb nikakega plačila. Ostalo je sicer — tako so mi rekli — po ubeglem gosp. zdravniku precej premoženja, a prav gotovega nisem mogel nič zvedeti in tudi mi ni bilo kaj zeló mari. Z otrokom sem prišel v Ljubljano in sešel se tukaj z Martinom, ki je že poprej in po drugi poti bil prišel v Ljubljano in me tukaj čakal, kakor sva bila dogovorjena. Tukaj sem Alfonzu priskrbel dobro izrejo, in Bog mi je dal toliko blagoslova, da sem za Al-

fonza očetovsko skrbel. A sedaj je našel svojega pravega očeta.«

»Svojega nesrečnega očeta«, dostavi gospod Brand, »ki se bode pa trudil spolnjevati svoje očetovske dolžnosti in se vam, Ivan, do smrti skazovati hvaležnega za vse, kar ste mojim storili. Božja roka me je res hudo zadela, pa gotovo bode tudi rane zacelila.«

Gospod Brand je imel seboj svoje listine in izkazal vse, kar je zadevalo Alfonza. Ž njim je primerjal svoje Ivan, in vse se je vjemalo. Koliko radosti, a koliko grenkosti je vžil h krati Alfonz — tako dolgo pričakovan in iskan od očeta!

Ivan prosi gospoda Branda, naj se sedaj pri njima naseli, kjer ni nobene nevarnosti. Ko bi se kaj hudega pripetilo, lahko se je skriti. Tako je tudi gospod Brand sklenil storiti. Kako čudno veže božja previdnost med sabo razne osebe! — — —

Proti hudodelnikoma se je začela ostra preiskava. Iz Jaznega dola je bilo Ivanu in Martinu treba večkrat iti v trg, potem tudi v Ljubljano. Klicanih je bilo mnogo drugih prič, seveda ne toliko, kolikor jih kličejo dandanes.

In kako se je pravda proti hudodelnikoma izšla? S Petračem ni bilo težko ravnati, kajti poznali so ga mnogi gorjani. Dokazali so sicer, da je zvršil mnogo tatvin in tudi nekaj ropov: vendar kriv ni bil še nikakega uboja. Ali drugače je bilo z njegovim tovarišem. Petrač sam je pričal proti njemu, da ga je nago-varjal k uboju; tudi je izpovedal Petrač, da mu je tovariš pripovedoval o ubojih, katere je zvršil na Hrvaškem, odkoder je zasledovan in preganjan prišel na Kranjsko, v notranjske hribe, v Hrušico, kjer sta se sešla s Petračem. Bil je menda vojak svoje dni — pravil je Petrač dalje — a pri vojaki mu ni šlo vse po redu.

Vsled teh izjav Petračevih so začeli tudi drugodi preiskovati, kar je na razbojnika grozne krivde navalilo. Smrtna kazen je bila gotova. Ko mu to naznanijo, potere ga naznanilo zeló; otrpenost se umakne, on prosi milosti. Izpové tudi sam iz svojega prejšnjega življenja marsikaj, kar je bilo za naše Jaznidolce zeló važno. Hudodelec Jernej S. je bil rodom Kranjec iz male vasi G. Pri vojaki je služil v istem oddelku, kakor Ivan Kolar, a nista se menila drug za družega. Ko se je vojaštvo razhajalo, hotel se je skrivaj maščevati nad častnikom P., ki mu je bil med službovanjem naložil mnogo kaznij. Vzel si je v ta namen pri zdravniku Brandu nož, vtihotapil se v njegovo stanovanje in mu spečemu zadal več ran. Hotel je tudi denarja dobiti, a ni mogel priti do njega. Prav zaradi tega ni ubežal, kakor je nameraval. Ni mu bilo nič do tega, ako bi ga bili tudi prijeli, da je le ohladil svojo jezo. A sum se je takoj zvrnil na zdravnika Branda, in to je Jerneja S. rešilo. A ko je zdravnik Brand po nespameti pobegnil, sklene tudi sam pobegniti in sicer na Hrvaško. Svoj sklep je zvršil srečno, a kot ropar v večji roparski četi je storil mnoge nesrečne.

Ni mi treba pripovedovati, da je vsled tega odkritja moral naš Ivan pred sodnijo mnogo pripovedovati, in da se je odmev tega kmalu slišal v Jaznem dolu. Gospod Brand je bil podoben človeku na morju, katerega so valovi, ki so mu pretili pogin v hladnem grobu, vrgli nagloma na suh otok. Njegova nedolžnost je bila sedaj dokazana. Ali kaj, če se pokaže javno? Ali ne bode kaznovan zaradi ubega? Pa naj bi tudi bil, sramotno to ne bode, kazen tudi ne bode mogla biti huda, ker hudodelstva nika-kega ni kriv.

In stal je tudi nekdanji zdravnik Alfonz Brand pred sodbo, hudodelec Jernej je pa pričal, da je prav ta — nedolžen.

Več mesecev je poteklo. V Jaznem dolu je novo življenje. Prišla je pomlad, in bliža se poletje. Mladi Alfonz ni bil šel tisto leto v šolo, ampak bil v Jaznem dolu pri svojem pravem očetu. Temu namreč ni bilo treba nikake kazni prestati; le premoženje njegovo je bilo zapadlo gosposki, deloma se je pozgubilo. Nekolik del je namreč gosposka prisodila materi umorjenega častnika, ki jej je bil glavna podpora. Nikomur ni bilo žal zaradi tega, saj je Jazni dol ponujal dovolj pripomočkov vsem, katere je bila osoda tako čudovito semkaj privedla. Poleg večkrat imenovanih oseb vidimo v Jaznem dolu sedaj tudi vdovo Jero, ki je pridno gospodinjala. S prva jej je bilo po mestu nekoliko dolg čas, a kmalu je na to pozabila. Prav srečna mati je bila, vsaj so jo vsi tako imenovali, najrajše pa Alfonz; a ne dolgo.

Ivan in gospod Brand, ki je sklenil, da tukaj preživi v miru ostali del svojega življenja, sprevidita, da je za Alfonza najbolje, ako nadaljuje učenje svoje. Tako se je tudi zgodilo. A ni ga veselil kak učenjaški, marveč vojaški stan, v kateri je tudi par let pozneje stopil, obema »očetoma« v veselje. Kot vojak se je kaj vrlo obnašal in lepa prihodnjost se mu je obetala.

V Jaznem dolu pa so mirno in tiho tekli dnovi. Blagoslov božji ni prenehaval, ampak se je množil. Krasno je bilo tu ob poletnem času. Ljudje, ki so večkrat prihajali tu sem, začeli so imenovati ta kraj edino le »Lepi dol«, in to ime se je skoro popolnoma vdomačilo. Komu ni bil znan »Lepi dol«? Od blizu in daleč so prihajali tu sem iskat raznotere pomoči, zlasti pa k zdravniku gospodu Brandu, kateremu so sploh re-

kali: stari dohtar. Ljudje so si o njem čudne reči pripovedovali: nekateri so rekli, da je bil za nekaj časa zaklet in moral prebivati v Ciganski jami, drugi so trdili, da je moral delati pokoro kot puščavnik, in da je sedaj čas njegov potekel; tretji so menili, da zna več nego navadni človek in da je on pomagal pustu Jazno dolino spremeniti v pravi gorjanski raj. A hudobnega mu niso nič podtikali, saj so ga videli ob nedeljah natančno prihajati podprtega ob palico v cerkev in tukaj prav goreče moliti. Tudi so vedeli, da sta z domačim duhovnim pastirjem najboljša prijatelja.

Mnogokrat je prinesla našim Lepidolcem pomlad novega življenja in veselja, a smrt je začela segati med nje ter pobrala najprvo vdovo Jero — gospodinjo, vzela gospoda Branda v neizmerno žalost gorjanom in vsemu obližju. Spremil ga je k večnemu počitku Alfonz — takrat se je pa tudi poslednjič poslovil od Lepega dola. Živel je za vojaški poklic s celim srcem. — Smrt je pokosila tudi Ivana in kmalu za njim Martina, ki je prehudo žaloval za tovarišem. Pred smrtjo je Ivan izročil nekdanjemu Janezku Lepi dol in mu naročil, naj si poišče ženo in gospodinjo.

Alfonz se je pri vojaki hitro povspenjal od stopinje do stopinje. V boju proti Napoleonu na Laškem se je tako odlikoval, da je bil povzdignen v plemeniti stan. Sprejel je pridevek (seveda v tujem jeziku) »Lepidolski«. A v krvavi bitki pri Wagramu je padel — hrabro boreč se — brez potomcev.

Tako je zginilo njegovo ime, in tudi ime »Lepi dol« se je začelo polagoma zgubljevati.

Po Ivanovi smrti namreč ni bilo za Lepi dol potrebnih pridnih rok in modre glave. Pri potresu, ki je bil leto potem, usahnil je dobrodejni studenec. Voda

si je poiskala globlje v razpokah svoj odtok, in skala nad Cigansko jamo se je posedla, da o njej ni več sledú. Nastala je zopet suša, vsled katere se je posušilo sadno drevje. Gospodar Janez je podrl prostorni hlev, ki mu je bil nepotreben; sedanji gospodar pa nosi

zopet led iz lednika in zoblje pod slamnato streho ovsen kruh, ki mu ga komaj še rodi pusta zemlja. Zastonj bi torej vprašal dandanes po gorjanskem vrtu, po skrivnostni jami; med sedanjim rodом živi to ime le še kot spomin nekdanjih časov.

Moj prijatelj Henrik.

(Iz dijaškega življenja povzel Vaziljev.)

I. Vaziljev uredništvu.

Gorica, sredi septembra 1888.

Gospod urednik! Blagovolite vsprejeti v svoj cenjeni list te-le črtice o mojem prijatelju. Našel sem je v njegovem zapisniku. Ni ga več med živimi. Nepoznan njegov grob zarašča na daljnem severu že nekoliko let zelena trava...

Lanske počitnice sem bil na domu njegove matere. Reva še vedno joče. Sedaj nima več nobenega svojih na svetu. Ko je bil njen sin še živ, bival sem mnogokrat na njenem domu. Lani torej, ko sem jo bil šel obiskat, rekla mi je, naj pogledam knjige njenega sina, in ako bi katera bila za rabo, naj si jo le vzamem. »Druge sožgem«, pristavila je, »ne morem je več gledati.«

Jok jo je dušil.

Tudi obleke svojega sina ni mogla več strpeti uboga mati; kakor mi je pravila njena sosedka, dala jo je bila neki ciganki, da obleče nage svoje otroke.

»Izberite si«, ponavljala je, »izberite si, tačas grem pogledat v vrt...«

Knjige so ležale razmetane v izbi poleg veže. Bile so večinoma iz gimnazijskih let: slovnice, slovarji, zvezki nalog in več klasikov v raznih jezikih. Zadel sem ob celo kopo pesmij, pripovedstij, romanov, pisanih v raznih jezikih slovanskih. Tudi nekaj letnikov dunajskega »Zvona« sem dobil. Bili so trije prvi tečaji, obrabljeni

in oguljeni. Skoro na vsaki strani ob robéh klicaji in nebrojne opazke.

Najbolj pa me je zanimal zapisnik, na kateri sem naletel med drugimi papirji. Kolikor sem mogel soditi po letnici, rabil mu je ta zapisnik sedmošolcu in dalje. Razven računov za obleko, knjige in druge potroške, napisani so bili po njem izreki iz raznih pesnikov in pisateljev slovenskih, českih, nemških in ruskih. Čim posebnjša, nenavadnejša so se mu zdela mesta v knjigah, tem rajše ja je izpisoval, dasi niso bila vedno najboljša.

Posebno presunila sta me dva večja odstavka, katera sem nespremenjena vpletel v svoj spis. Prvi odstavek je pisal koncem zadnjih gimnazijskih počitnic odhajaje na vseučilišče, kmalu po slovesu od svoje matere. Datovan je 12. oktobra 188.. Pisan je v naglici s svinčnikom za vožnje iz Gorice v Trst. Drugi spis pisal je že jetičen okolo dve leti kasneje, 7. novembra 188., nekoliko tednov pred svojo smrtjo. Tedaj je že moral biti sprijaznjen s sveto vero.

Drug moj prijatelj na istem vseučilišču mi je poročal o njegovi smrti. Tudi to pismo sem priložil vrstam svojega rajnega prijatelja. Kakor bode čitatelj videl, skesal se je mladostnih svojih pregreškov ob smrtni uri.

Gospod! preberite vrste mojega prijatelja in spoznali bodete, da je bil plemenita duša, a postal je žrtva slabe

vzgoje. Verujte mi, ako bi se bilo njegovo dobro srce naravno vzgajalo, bil bi sposoben najvzvišenejših in najkoristnejših činov. Sedaj je mrtev.

Prosim Vas, vsprejmite, kar Vam pošiljam, v cenjeni svoj list, da bode moj prijatelj vsaj mrtev, če tudi ne mnogo, koristil narodu, za kateri mu je tako strastno gorelo srce. Saj je Vaš list posebno naši mladini namenjen. O da bi vendar tudi naša mladina jela bolj trezno soditi! O da bi te vrstice vsaj nekaterim oči odprle! Udani

Vaš

Vaziljev.

II. Iz zapisnika mojega prijatelja.

12. oktobra 188 . .

Konec je torej počitnic, reci, konec zadnjih gimnazijskih počitnic. Quidquid id est, lepe so bile, samo — samo prekratke. Tako pride in tudi preide zadnji dan, ne le počitnic, ampak tudi drugi dan — in nas več ne bo . . . Tu bi se dalo marsikaj reči . . . hm! — a sedaj sem še tukaj, kar je glavna stvar. Carpe diem quam itd. Ta je moška! Za sedaj sem pa na razpotju, ali prav za prav že na — poti. Herakleja sem torej že premagal.

Kam grem? Zakaj grem?! Vlak jadra proti Nabrežini, da pride v — Trst in jaz . . . ?

»Oblak ne vé in val ne, kam,
Kam nese me obup, ne znam«

ali pa up — kdo vé?! — Vendar stoj! — Včeraj mi je bilo prav čudno pri srcu. Da, čudno, prav čudno. Škoda bi bila za takov spomin, ako bi mi sprhnil brez sledú.

Bilo je pa prav tako-le:

K materi sem bil prišel in rekel jej — ali bolje, rekel jej nisem ničesar. Ne vem, kaj mi je bilo v grlu. Roko sem jej dal v slovo. Zdi se mi, da se je njena roka tresla in se jej oko skatilo. Vedla je, zakaj sem prišel.

— Moj sin . . .

Ni mogla dalje. Jok jej je govor zapiral. Tudi mene je nekaj davilo.

— Zakaj se pa jočete . . . saj . . .

— Moj sin, srečen bodi! Boga ne pozabi. Jaz hočem dobro svojemu otroku.

Molk je zavladal, mučen molk.

— Moj oče, tvoj ded, ni bil srečen, dasi je bil v šolah . . . Tudi nas, rodnih svojih otrok, ni imel rad . . . Tudi mi njegovi otroci . . .

Jok jo je zmogel. Ni mogla dalje. Čez nekoliko časa otrè si solze in nadaljuje: — Moj oče je bil vedno žalosten. Jaz nisem vedela, zakaj se je tolikrat solzil, ko nas je gledal, kakor bi se nas bil kesal. Ob koleri leta 1855 je nagloma umrl. Zjutraj je bil še zdrav in zvečer ob sedmih je ležal pod zvonikom, kamor so nosili umrle za kolero. Ravno tu-le je umrl na tem stolu, tukaj v tem kotu. Jaz te ne bom učila, veš več, ko jaz. Pol ure pred smrtjo je tožil, da je zgubil življenje, da je zgrešil pot od Boga mu usojeno. Preklinjal je dan, ko se je dal zavesti . . . Nas, svojih otrok nikdar ni imel rad.

Mraz mi je spreletaval kosti.

— Moj oče, nadaljevala je po kratkem premolku mati, imel je prijatelja. Če sta le mogla, bila sta skupaj. K nam je zahajal gostokrat. Vsak teden je bil gotovo dvakrat ali trikrat pri nas. Tedaj pa sta si vedno imela mnogo povedati. A nikdar nista bila vesela. Tudi prijatelj mojega očeta ni bil srečen . . . Ljudje so pravili marsikaj.

Glas jej je bil, kakor slovesen zvonov glas, kadar zvoni duši, kateri bi zvoniti ne smel.

— Jaz nisem mislila, spregovorila je po dolgem prestanku, da more biti tudi v takem stanu človek nesrečen. Moj sin, jaz te ne silim nikamor. Hodi, kamor te vleče srce! Jaz bom zate molila. Bog ne daj, da bi mi kdaj moj lastni otrok očital svojo nesrečo! Stori, kar veleva ti vest! . . .

Tako mi je govorila mati. Ledena resnoba se je razlila po celem mojem bitju. Tresel sem se in tudi sedaj se tresem . . .

Prihodnjost! Večnost! Negotovost! Mračen je tega življenja propad! Živo te čutim sedaj, življenje! Ali bom nesrečen, kakor oče moje matere? Ali je sploh sreča mogoča?! Bogovi, kdo mi ugasi te negotovosti peklensko žrjavico v prsih mi tlečo.

Kaj mi je rekla še mati? Da, rekla mi je, da me ne bode učila, da vem več, ko ona! Ha, ironija! In vendar mati ne pozna ironije! Zakaj sem na svetu? Ali je sploh mogoče, da je po tem bednem življenju še kaj? Zakaj se učimo in toliko lovimo in tepemo za ta kruh, za to žrelo, ki vedno žrè — a nikdar ni sito. Kako moreš biti ponosen, o človek, svojega človeškega dostojanstva, svest si tolike negotovosti,

svest si svojih tako podlih organov! Kaj imamo več od živali! Le pekel, goreči pekel negotovosti... Ali ni bilo sploh mogoče, da bi vsaj mene ne bilo?... Turgenjev, če se ne motim, pripoveduje o nekem s smrtjo borečim se kmetom, ko je prosil suhih orehov, da bi je grizel. Jaz tudi... Dvakrat dve je tri. Zakaj bi moralo biti ravno štiri?! — —

(Konec prih.)

Pri mrtvaškem odru brata Avgusta.

Oj, tu ležiš, o brat premili,
Zatisnenih na vek očij!
Ljudje so oder ti vkrasili,
Da vrtu se podoben zdi!

Krog krste sveče pa gorijo,
Da-si je jasen poludan,
Leskét čudésen ti delijo,
Ki cvet si, oh! prerano vbran...

Solzi se britko mati draga
In oče, starček sivolas,
Nevtešna sta mi brata draga,
Za taboj jaz ihtim na glas.

Ljudje pa k tebi gori vrejo,
Da te pobožno pokropé,
Da enkrat še obráz tvoj zrejo,
Za dušo tvojo pomolé.

A reve, toge, bolečine
Nas zapustijo vse na mah,
Ko zadnji dih iz nas izgine,
Pred rajem zastor strè se v — prah«.

Solzeč ob krsti so učenci,
Ki bil si jim učitelj blag,
Kazó podarjeni njih venci,
Kako si vedno bil jim drag!

Pri krsti tvoji majka Slava
Z Evterpo se solzi bridkó,
Ti bil si jima dika prava,
Vsekdár si ljubil ji srčnó.

A kaj je mari ti jokanje,
Mirán je bleđi tvoj obraz,
Krog usten ti igra smehljanje,
Pač tvoje sreče lep dokaz.

»Nihčé zató naj ne žaluje,
Da sem umrl še mladolét,
Saj kogar Stvarnik naš miluje,
On mlad ostavi tožni svét!

Janko Leban.

Recimo katero o našem pravorečju!

(Konec.)

Dokler nam kdo s tehtnimi razlogi na podlagi jezika slovenskega od Trubarja počenši do sedaj ne dokaže ter z dokazi ne podprè pravice *l*-a v izreki slo-

venski, dovoliti mora vsak, da se ravnamo po večini našega naroda, po zakonih našega jezikovnega razvitka ter po splošnih pravilih etymologično-zgo-

dovinskega pravopisa, kakor tudi po načelu drugih narodov pri ustanavljanju književnega jezika. Kajti jezik se ima obdelavati, kakor nam predpisuje njega slovniški razvitek in ne, kakor se nekaterim zvidi. Prav izvrstno piše o tem Lichtenberg: »Hypothesen zu machen und sie als seine Stimme der Welt vorzulegen, kann Niemand verwehrt sein, sie gehören dem Verfasser. Aber die Sprache gehört der Nation und mit dieser darf man nicht umspringen, wie man will«, ampak ravnati nam se je sploh po zgodovinskem glasoslovnem razvitku jezika, kakoršnega nas uči kritična gramatika. Ta ne prenareja jezika, tudi ga ne nateguje na stara ali celó tuja kopita. Kar je izumrlo, pusti v miru počivati. Popisuje le jezik, kakoršen je, in pové, kakšna mora biti po zgodovinskem razvitku in po domačih glasoslovnih pravilih književna izreka. Poslednja se ima sicer razločevati od navadne narodove govorice, kakor se tudi pisni jezik od navadnega. Toda nikoli ne smé protisloviti zgodovinskemu razvitku pisnega jezika. Temu pa očividno nasprotuje izgovor *l*-a v slučajih, kjer smo rekli, da se ima izrekovati *w*. Kajti *l* se ni nikdar govoril v književnem narečju našem. Trubar in Bohorič poznata samo *l*, poznejša doba pa *w*. Res je *l* zeló soroden *l*-u, kar je tudi najbrž vzrok, da hočejo nekateri ž njim dandanes namestiti stari *l*. Toda, kar se ni zdelo dobro Trubarju in Bohoriču, namreč učiti *l* čisto (po nemško) izrekovati, kar bi bilo izvestno laglje, kakor sedaj, naj bo za nas? Če njiju ni motila iznimka v pisavi, dasi poprej niso imeli nobene ter bi potemtakem popolnoma lahko izreko dovela bila v soglasje s pisavo, naj tudi nas ne moti, če hočemo obdržati zgodovinski pravopis! Tudi se je tedanje izrekanje *l* manje razlikovalo od *l*, kakor se sedanje na *l* od *w*, ki je nastopil na mesto starega *l*! Torej, da bi stari *l* namestoval najbližji sorodnik *l*, nikakor ne kaže. S tem se tudi postavimo na čisto drugo stališče, kakor nam je kaže zgodovinski razvitek ter prehudo zastranimo. Kajti naš pravopis je zgodovinski; kaže nam namreč izreko našega jezika, da-si ne popolno za početka našega slovstva t. j.

izreko XVI. stoletja. Izreka ta ali fonetika XVI. stoletja je še zmerom velike važnosti za nas, sosebnó za našo pisavo. Ta se namreč še bistveno vsa osniva na tedanjega jezika izrekanju. To poslednje se je v marsičem in posebno gledé na *l* s časom zeló spremenilo, v različnih narečjih različno. Za nas je pa samo odločívno književno narečje. Poslednje je v pisavi sicer *l* obdržalo, ali spremenilo ga je v govoru po svojem domačem nagonu v *w*, in ne v *l*; torej se tudi nima *l* sedaj nadomestiti z *l*, katerega celó književno narečje nikoli poznalo ni, nego le z *w*. O tem, menim, more še sumnjati samo tak, ki sploh sumnja o vsem.

Hočemo li kdaj imeti jedinstven jezik, postaviti nam se je na kritična tla. Historičnega razvoja jezika ne smemo nikoli prezreti. Kajti le ta nam more pripomoči k pravorečju odgovarjajočemu naši mili slovenščini. Proučavajmo našega jezika zakone glasoslovne, ali vsaj učimo se svoje materinščine, kakor se Hrvato-Srb, Nemec in Lah uči svoje. Poslušajmo narodovo govorico ter jo posnemajmo, kjer se strinja s književnim jezikom ter odgovarja jezikoslovnim zakonom. Moti se vsak, kdor bi utegnil misliti, da bolj ko se jezik olikancev in omikancev razlikuje, izrecno pri nas, po izgovoru in konstrukcijah, od jezika priprostega kmeta — te korenine in stebra slovenstva, lepši méni da je. Nihče tudi naj ne misli, da ga doleti kaj časti in slave zato, če svojo domačo govorico razumno vsakemu¹⁾ radovoljno pokvari z gosposko-germanskim izrekanjem, kar je vidno nemški *l* na koncu besedij in

¹⁾ Gutschmann, ki je obhodil kot misijonar vse slovenske župnije, piše v svoji slovnici p. V.: ... Allein ich musste mich schon in Verdrängung dieses Buchstabens (t. j. *l*) nach der überhandgenommenen Gewohnheit des Landes fügen, weil solcher auch die Gelehrten bisher beibehalten, und das *u* in *biu*, *gledau* etc. beibehalten, damit ich gleich Anfangs die Sprache nicht als unkenntlich vorstelle.« Zato tudi najdemo pri njem: »čoun, doug, toust, pekeu, kopeu, vozeu« etc. Češar se je bal Gutschmann, tega naj se tudi mi. (Kajpada pisati imamo *l*.) Nedavno vprašal sem nekoga, ki je celí gimnazij dober red imel iz slovenščine, če v njegovem kraju poznajo besede: *kolk*, *kolcati*, *volga* (izgovori *kolk* . . .) Dotičnik mi pa pravi, da še teh

v sredini pred soglasnico namesto domačega slovenskega in tudi slovanskega¹⁾ *w*, v našem književnem, omikanem govoru. Vendar ne bi govoril resnice, če bi mislil: mahoma bode vsak naravnost pritegnil mojim besedam. Ljubše mi je celó, — če mi kdo, proučevaje zgodovinski razvoj našega jezika, moje dokazovanje — ovrže s tehtnejšimi, močnejšimi in boljšimi jezikoslovnimi dokazi, kakor da jo sprejme brez prepričanja. Jezikoslovje ne pozna nezmotljivosti. Če sem se zmotil in sem na krivem potu, navrnite me na pravi. S tem mi bode vsak ustregel. Ustreženo še bode pa tudi mnogim drugim, ki se tudi radi kaj učijo.

Kaj zeló potrebno je pravorečje govornikom. Kajti njihova prva skrb je, svoje misli z lahka in nespotakljivo pripovedovati v jeziku znanem poslušalcem. Kako mučno in sitno je pa, če ustavlja ali celó bega poslušatelje z okornostjo v izreki in z nenavadnim izgovorom!

besedij sploh nikoli slišal ni in tudi ne vé, kaj pomenijo! Na moje daljne vprašanje, so ti li znane besede: kowk, kowcati, vowga, mi odgovori: Te so pa tudi pri nas v navadi, samo da se prva izgovarja »kawk in kük«! Kaj porečete nato »elovci«? O tem bi se dalo še marsikaj povedati, izrecno o *l*-u na koncu »rekel, dal« itd.; toda za zdaj to!

¹⁾ Slovaščina pozna *u*, kakor beloruščina in ruščina *w*. O poslednji piše Miklosich (Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen II. B. 443.) . . . 2) die silbe schliessendes *l* lautet wie das englische *w*: chodył, pysał . . . wie chodyw, usw. . . . Wie *w* lautet *l* auch im inlaute vor consonanten: stolp, volk . . . wie stowp, usw. . . . Selten hat diesen laut das weiche *l*:

Pravo orthoepijo doseči pa le moremo, če se postavimo na trdna tla historično-kritičnega razvoja svojega glasoslovja. Dokler bode vsak le »v svoj rog trobil«, imel le svoje narečje v čislih, ali celó za jedino veljavno, in ne pripoznal splošno veljavnega načela pri ustanavljanju jedinstvene pisave in izreke, dotler Slovenci zaman hrepenimo in žedimo po tako potrebni jezikovi jedinstvi. Zatorej pomnimo, da se mi Slovenci moramo ravno tako učiti (še več, ker se navadno ne učimo ob svojem materinem jeziku) svojega književnega jezika izreke in pisanja, kakor se drugi učé svojega. Proučujmo jezik po besedah Rokitanskega, ki piše: »Kad smo uvidjeli, da nasledujuč, preživajuč i razglabajuč stare, da proumavajuč i mudrujuč isprazno sami sebi vrijeme krademo i duh ubijamo, dandanas bavimo se tačnimi (positivnimi) znanostima.«

France Lekše.

kowko, towko hg. für kól'ko, tol'ko . . . Dasi se glasi na koncu besedij trdi *l* kakor v književni ruščini pri glagolih . . . im auslaute der substantiva bewahrt *l* seinen laut: dól, kól, oreł, usw. Sploh nima *l*-a nobeden drugi slov. narod v omikanem govoru, nego Čehi. V češčini je pa nemški *l*, kateri so uveli početniki češkega slovstva zalenobivši narodno govornico. V Pragi, kjer so bili Čehi pomešani z Nemci, so ga najprej začeli govoriti. Zato tudi Hus pravi o takih, ki *l* govore mesto slovanskega *l* »že by hodni byli mrskani, ježto řikají: tobolka (německým *l* za tobolku.) (Miklosich, »Slavische Bibl.« II. pag. 187 in op. c. 503.) Torej hočemo mi rajši Čehi v nemški izreki *l*-a posnemati, kakor ostale Slovane, ki se vsak ravna po svojem domačem glasoslovju!

Pisma vojaškega kapelana.

VI.

V Banjiluki, dné 21. avgusta 1878.

Velečastiti gospod župnik! Današnji list Vam pišem na dvorišču vojašnice, sedeč na svojem kovčegu in oprt na prazen zaboj, kateri mi je strežnik

od nekod prinesel ter ga postavil v dobrodejno senco, ki jo dela visok vojaški voz. Že tretji dan je, odkar smo vsi udje vojne bolnice, bolniki in zdravi,

zapustili hišo v mestu, v kateri smo se bili že tako lepo ustanovili, ter smo pribežali semkaj v vojašnico ob Vrbasu. Bolnike smo spravili pod streho, zdravi pa večinoma bivamo pod milim nebom ter tako prav v besednem pomenu uživamo dobroto »prostega« stanovanja, do kakoršnega imajo častniki pravico ob vojskinem času. Jaz sem prvi večer prenočeval v nekem pokritem vozu, a to mi ni ugajalo. Za drugi večer mi je moj strežnik, vrlo pošten kranjski Janez — ne! Tone mu je ime — kolikor je bilo mogoče dobro postlal kar na tleh na dvorišču vojašnice. Tu v svoj vojaški plašč zaviti prav brezskrbno in sladko počivam. Ni se mi treba bati onih rudečeokožnih živalic, ki človeka včasih ponoči obiščejo, kakor se je to zgodilo nekaterim mojih tovarišev, kojim se je posrečilo, priboriti si za prenočišče prvi večer malo sobico v vojašnici; zdaj so tudi ti rajše na dvorišče pribežali. Strah pa mene že otroka ni bilo rado, toliko manj me je zdaj, ko sem pošten vojak. In kako tudi? Saj se niti tema ne stori na tem dvorišču. Ako se ponoči kdaj prebudim iz sladkega spanja ter svojo glavo nekoliko dvignem izpod vojaškega plašča, posije mi prijazno-mila luč bele lune tako jasno naravnost v obličje, da bi jej kdo drugi, ki bi ne bil tako prozajične narave, kot jaz, kar pesem zložil v zahvalo. Jaz pa se hitro zakrijem. Dasiravno namreč nikakor nisem praznoveren, vendar mi ob taki priliki nehoté pride na misel, kar sem doma včasih slišal, da nekaterega človeka luna dvigne, ako spečemu sveti v obraz.

A kam sem zašel? Vem, da si že mislite malo nevoljni: Kaj neki piše take puče, ne pové pa ne, kaj se je prav za prav zgodilo, in zakaj se je bolnica preselila iz mesta v vojašnico? Torej ad rem!

Komaj smo se po zadnjič opisanem napadu zopet umirili, bolnico napolnili z ranjenci ter si vse lepo uredili, kar nam 19. dné t. m. zapretí nova nevarnost — ogenj. Okrog petih popoldne začne v mestu goreti hiša bolj na samem stoječa in od naše bolnice precéj oddaljena. V začetku opazujemo ogenj precéj hladnokrvno ugibajoč, kako je li nastal, ali slučajno, po nesreči ali ne-

previdnosti, ali pa morda po zlobnosti; kaj, ko bi bili hišo zapalili ustajniki? Kmalu pa postane naš položaj jako resen. Omenjena hiša je bila hitro vsa v ognju. Ko zaplapolá mogočni plamen visoko nad njeno streho, tedaj nastane hipoma močen vihar. Plamen se trga, in daleč na okrog se razlega pokanje v svetlem žaru gorečega lesa. Zdaj se streha poruši; veter pa žareče iskre in ogorke in celó goreče deske raznaša daleč na okrog. Kmalu se posveti ogenj na drugi hiši. Saj skoraj ni moglo biti drugače. Ta hiša je pa bila že bliže nas, in skoraj nepretrgana vrsta večinoma z deskami kritih hiš je bila med njo in našo bolnico. To nas je storilo pomišljave. Veter je vlekel naravnost proti nam, hiša se je vnela za hišo. Naša bolnica je pa polna ranjencev! Mnogi bi si niti življenja ne mogli rešiti, ako bi začela goreti tudi naša hiša. Naš načelnik hitro zapazi nevarnost, in njegov sklep je bil v trenutku gotov: »Hišo moramo nemudoma zapustiti z bolniki in z vsem, kar imamo. Bežati hočemo v vojašnico ob Vrbasu, ker bolnikov ne smemo pustiti v nevarnosti, da bi nam zgoreli.« In zdaj začne z mirnostjo in hladnokrvnostjo, ki je v takem trenutku le skušenemu vojaku mogoča, po vrsti dajati povelja. Kmalu je vsak vedel, česa se mora lotiti. V vsej bolnici je nastalo živahno gibanje, in nikdo ni imel več časa opazovati napredujočega ognja; a toliko smo mimogredé lahko videli, da se nam vedno bolj bliža. Za nekaj trenutkov so bili vsi vojaki oblečeni. Nekateri so šli potem sami na dvorišče, bolj slabotne pa so vojaki nosili po stopnjicah. Drugi vojaki so njihova ležišča metali kar skozi okna doli, vendar ne vsega križem, ampak v lepem redu jednako in jednako skupaj. Lekarničar je pospravljaj in zlagal v zaboj svoje lončke in steklenice z raznimi zdravili, jaz pa sem hitro razdiral altar v kapelici ter vse z mašno obleko vred zložil v kapeličino skrinjico. Kmalu je pridrdalo na dvorišče mnogo vóz, po kateri je naš poveljnik precej poslal v vojašnico. Najprej so vozniki naložili bolnike, ki si niso upali peš hoditi. Nekaterih hudo ranjenih pa niti na vozove

nismo mogli spraviti; vojaki so je morali na nosilnicah prenesti v skoraj pol ure oddaljeno vojašnico. Ko so bili bolniki oskrbljeni, je polagoma prišlo na vrsto vse drugo, kar smo imeli v bolnici. Že se je mračilo, ko smo za zadnjim vozom šli tudi mi iz mesta. Gorelo je še vedno jako hudo, a mi nismo utegnili opazovati požara, ker smo morali hiteti, da v vojašnici vsaj za silo pripravimo ležišča bolnim vojakom. Ko v pozni uri dokončamo svoje delo in se potem iz vojašnice oziramo nazaj proti mestu, vidimo še vedno svetlo-žareče nebo razpeto nad prostranim pogoriščem. Vspešno gasiti je bilo nemogoče, ker ni bilo pri rokah ne gasilnega orodja, ne dosti vode. Naša bolnica v mestu pa vendar ni pogorela. Ogenj je prišel prav do njene bližine; ustavilo ga je menda dvoje košatih dreves, in mislim, da se je tudi veter še o pravem času bolj ugodno zasukal. Danes sem ogledoval pogorišče. V neki turški hiši, ki je do tal pogorela, je bil velik kup osmojenega žita, iz katerega se je še vedno kadilo. Kolikor mi je do zdaj znano, ni se nihče ponesrečil pri tem požaru.

Kdaj se mi povrnemo v mesto, tega še ne vem. Utegnili bi tudi kar tukaj ostati, ker mislijo menda zdrave vojake poslati v hišo, v kateri smo bili poprej mi, ter po drugih hišah v mestu. Za bolnico bo namreč ona hiša kmalu premajhna, ker dobivamo vedno več ranjencev in drugih bolnikov. Tukaj je pa veliko prostora; samo da bi bilo za bolnico treba vse drugače prirediti in pa vsaj nekoliko posnažiti, kar se bode s časom že zgodilo, ako res ostanemo tukaj.

Včeraj popoldne sem zopet nekaj novega videl, kar me je jako zanimalo, namreč, kako se vrši hitra vojaška sodba. Že nekaj dnij je bilo v vojašnici zaprtih sedem Turkov — nevojakov, ki so bili zatoženi, da so dné 14. t. m. iz neke turške hiše skozi okna streljali na naše vojake. Tudi se je našel v oni hiši plašč in puška avstrijskega vojaka, gotovo ubitega. Včeraj torej so peljali te zatožence na polje pred vojašnico precej daleč iz tabora ven, da bi je tamkaj sodili. Ker sem imel ravno čas, šel sem za njimi. Na določenem mestu se usta-

vijo. Nekaj vojakov z nasajenimi bajoneti obstopi zatožence. Poleg njih pa se postavijo v krog sodniki. Bili so to vojaki od navadnega pešca do višjega častnika po jeden od vsake stopinje. Tudi priče so bile navzočne, nekaj vojakov in nekaj nevojakov. Kmalu je bilo dokazano, da je poprej omenjena zatožba opravičena in resnična. Zdaj je bilo treba okrivičenim še kazni določiti. V krogu stoječi vojaki-sodniki si povedó najprej vsak svojemu sosedu nekaj na uho, potem pa najvišji izmed njih vsakega posebej vpraša za njegovo mnenje ter naposled pové, da so se izrekli vsi sodniki soglasno za smrtno kazni vseh sedmerih zatožencev, ki naj bi se postrelili na mestu, kjer zdaj stojé. Vse to se je vršilo brez kakega pisanja; naposled pa vendar podčastnik s kratkimi besedami zapiše na pripravljeno póló zatožbo in obsodbo. Ko sodnikom prebere, kar je napisal, zajaha konja, da nese obsodbo generalu podpisat. Ta ima kot cesarjev namestnik oblast, sodbo potrditi ali pa tudi obsojence pomilostiti. Treba je bilo torej čakati, da se podčastnik vrne. Med tem časom so se obsojeni Turki precèj različno obnašali. Nekateri izmed njih so neprestano zrlili na bližnji griček, tako, da smo bili vsi pozorni nanje; zdelo se je, kakor da bi v zadnjem trenutku od tam pomoči in rešitve pričakovali. Dva sta sedla na zemljo in sta na pol glasno nekaj molila; večkrat smo slišali besedo »Allah!« Eden pa je na glas jokal in zdihoval; videlo se mu je, da se smrti silno boji; a njegov tovariš, star, ponosit mož s sivo brado in srpim pogledom, kregal ga je zavoljo tega rekoč: »Šuti (molči) pa umri!«

Za kake pol ure prijezdi podčastnik nazaj na sodišče. General je obsodbo podpisal in jej pripisal besede: »Naj se obsojencem prebere in takoj zvrši.«

To se je tudi zgodilo. Turki so dovolj mirno in hladnokrvno poslušali svojo obsodbo; saj drugačnega izida se tako niso mogli nadejati. Zdaj so jim začeli oči zavezovati in določili so vojake, ki naj bi streljali na nje; po trije naj bi merili na vsakega. Jaz pa tega prizora nisem hotel gledati. Urno sem se obrnil

v stran ter ubral pot proti vojašnici. A nisem bil še daleč, ko počijo puške. Nisem se ozrl nazaj. Bilo me je groza, dasiravno sem vaje gledati umirajoče v obraz. Vse drugače je, kadar mi v bolnici umira vojak. Takrat rad vidim,

ako morem biti pri njem, ker mu je moja pričujočnost in molitev v tolažbo.

Naj sklenem priporočujoč se Vam v »memento«

Vaš

Ivan.

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige „družbe sv. Mohora.“

Od leta do leta prihajajo nam knjige družbe sv. Mohora. Knjige so nam že bolj ali manj znane, ker zvedemo vedno leto naprej, kake knjige bomo dobili. In vendar jih vsako leto nekako nestrpnost pričakujemo. Vzrok temu je, ker si je vsak rodoljub v svesti, kako velikanske pomembe so te knjige za naše ljudstvo. S tega stališča izpregovorimo o posameznih knjigah nekoliko več.

1. „Življenje prebl. Dev. in Matere Marije in njenega prečistega ženina svetega Jožefa.“ Popisal J. Volčič.

»Družba svetega Mohora« podala nam je letos VII. snopič prekrasne knjige, ki se v vsakem obziru sme vsporediti s svojima sovrstnicama: »Življenje svetnikov in svetnic božjih« in »Kristusovo življenje in smrt.« Uvajajoč nas govori g. pisatelj o božjih potih sploh, ter ob kratkem zavrača nekaj ugovorov proti romanju. Razdelitev tvarine pa se mu ni posrečila. Na prvem mestu opisuje božja pota v sveti deželi, v sredi med evropskimi svetimi kraji govori o ameriških; končno pa o avstrijskih. Le-ti so razvrščeni sedaj po kronovinah, sedaj po škofijah. Ker je med berilom obilo dokaj lepih podob, bode knjiga dobro došla našemu ljudstvu, ki bo dobilo v tem snopiču obilo pobožne spodbude, poštene zabave in zdravega pouka. Žal, da nam je nemila smrt pobrala tako vrlega pisatelja!

2. Tomaža Kempčana: „Hodi za Kristusom!“ Štiri knjige. Preložil in z navadnimi molitvami pomnožil Andrej Kalan, trnovski kapelan v Ljubljani.

Z malo kako drugo knjigo bi bila družba sv. Mohora bolj ustregla slovenskemu ljudstvu, kakor s »Hodi za Kristusom!« O vsebini te knjige nam ni treba reči ničesa. Slovencem je dovolj znana iz dosedanjih prevodov. Deloma, ker so prejšnje izdaje že pošle, deloma pa ne vstrezajo sedanjim potrebam, bil je nov prevod zelo potreben.

Knjiga sama prirejena je v lepi, umevni slovenščini. Prav dobro je pogodil g. pisatelj, da ni k besedam sv. pisma in drugih knjig dostav-

ljal poglavij, iz katerih so vzeta. Poznajo se vendar, ker so razločno z razprtimi črkami tiskane. Pridejani, dobro sestavljeni molitvenik in prav primerna oblika knjige vstrezata gotovo vsem. Tudi papir in tisk je ličen. Prepričani smo popolnoma, da se bode knjiga zelo prikupila slovenskemu narodu. Tako se morajo pripravljati nabožne knjige! Lepa tvarina bodi tudi v lepi posodi. Zakaj da bi v knjigah, ki so namenjene, da z Bogom združujejo naša srca. jezik in pisava morala biti postranska stvar? Od družbe sv. Mohora si želimo še drugih klasičnih ascetskih knjig. Hvala Bogu, ne manjka jih, pa tudi — še večja hvala Bogu — tudi ne med Slovenci čitateljev takim knjigam.

3. „Občna zgodovina za slovensko ljudstvo.“ XII. snopič. Spisal Josip Starè.

Pisatelj nadaljuje v tem zvezku zgodovino novega veka do francoske revolucije l. 1789. Opisuje zgodovino Portugalske, Italije, skandinavskih držav, propad Poljske in povzdignjenje Prusije in Rusije. Zgodovina turškega cesarstva završuje prvi del XII. snopiča. Drugi del razpravlja najnovejšo zgodovino od francoske revolucije do prve vojske zaveznikov. Pisava je domača, vendar naj bi se v knjigah za ljudstvo tujim imenom pridevala izreka v slovenskem pravopisu.

4. „Slovenski pravnik.“ Pouk v najpotrebnejših zakonih. Spisal dr. I. Tavčar. V. Snopič. — S tem je to za naše ljudstvo važno delo končano. Nadaljuje se nauk o pogodbah. Na to sledi šesti del knjige: o rednem in izrednem sodnijskem postopanju. Jezik je dosti razumljiv. Vprašanje pa, ali se bo smel rabiti izraz »zakon« za »Gesetz«, zdi se nam vsaj gledé knjig za ljudstvo še vedno nerešeno. Knjiga je po sestavi in vsebini praktična, zato naj bi se narod le obilno k njej zatekal.

5. „Slovenske večernice“, 42. zv. — Drobna je sicer ta knjižica, vendar bi smeli skoraj trditi, da se najbolje bere. Zato pa bi morali tudi slovenski pisatelji na to knjigo obračati največjo pozornost. Radi verjamemo, da so »Slovenske večernice« svojo junaško dōbo preživele, a narod se je privadil zabavnega berila in sedaj ga zahteva, in ne bilo bi prav, če bi mu ga odrekli. Z zabavnim berilom se narod, ki ne zna modrovati, veliko vspešneje poučuje, nego s suho teorijo.

Vsebina pričujočega 42. zvezka je kaj različna. Glavni spis je životopis pokojnega dr. Gogale, spisal dr. Fr. Lampe. Kdor je rajnega poznal, mora biti gospodu pisatelju hvaležen, da je tudi bralcem družbe sv. Mohora podal sliko tega moža. Životopis je pisan natančno in ima namen v prvi vrsti spominjati nekdanje učence in gojence na vzglednega učitelja, a vstrelal bode tudi priprostemu narodu, iz katerega je pokojnik vzrastel. Jezik je poljuden in lahek.

Sledite dve povestici: Kodrova »Na krivem potu« in Steklasova »Sreča je opoteča.« Obe sta primerni za Večernice, zlasti prva, ki uči jasno, kam pelje strast tožbovanja. Izmed pesmij sta dve ponatisnjeni Gorazdovi in troje rajnega o. Herkulana Javorja, ki se odlikujejo po lepih idejah. Spis »Moje sanje na veliko-noč«, preveden iz angleščine, je morda nekoliko pretežak po vsebini in obliki. — Tudi znanstveni spis »Strela in strelovo d« zdi se nam nekoliko pretežak za Mohorjane. — »Spomini na Italijo.« (Potopisne črtice; M. L.) Pisatelj oziral se je premalo na svoje bralce. Besede: kapital, Kavur, Garibaldi, mozajik, absida, transparent, demonstrirati — so večini bralcev družbe sv. Mohorja neznane. — Med ostalimi spisi je največje pomembe »Življenje nit«, zabavno-poučen govor A. Kržičev. Pisatelj podaja v šaljivi obliki nauke o kratkosti in negotovosti človeškega življenja. Želeti bi bilo le, da bi se še večkrat kaj takega bralo.

6. »Koledar družbe sv. Mohora« za navadno leto 1889. — V zabavnem in poučnem delu je na prvem mestu spis »Naš cesar Franc Jožef I. V spomin štiridesetletnice vladanja Njegovega veličanstva.« Spisal Ignacij Žitnik. — Spis pové ob kratkem zgodovino štiridesetih let. — »Obsojen«, povest, spisal dr. J. Vošnjak. Povest se konča s tem, da tatú Ogrizkovega Lipeta ustrelita dva orožnika. Povest je dobro izpeljana, a vsebina vpliva premalo blažilno na bralca. — »Zlatomašnik J. Jurij Strossmayer«, spisal Josip Starè. Spis je lep, vendar sem ter tje morebiti za ljudstvo malo pretežak. — »Kako je stari Molek tatu iskal.« Kratkočasna povest, spisal Janko Krsnik. — Povest je smešna, a ima vendar dovelj jedra ter kaže, kam pripelje trma. Pisana je v narodnem duhu, značaji verjetni in vzeti iz življenja. — »Zlatomašnik Leon XIII. in slovenski romarji.« Spisal dr. Ivan Križanič. Pisatelj popisuje popotovanje v Rim in razne vtise v večnem mestu. Spis je pisan poljudno, navdušeno in živo. Vmes so vpleteni citati iz sv. pisma. Posebno krasen je uvod, kjer se pisatelj dotika socialnega, državnega in narodnega vprašanja. Poleg mikavnega dobi bralec v tem spisu tudi dovolj poučnega. Precej enak spis je priobčil gospod pisatelj v »Slov. Gospodarju« in ga dal tudi posebej natisniti. — Zanimiv in zelo koristen je spis »Sleparija s skrivnostnimi zdravili«, spisal J. Tisovec, kjer pisatelj odkriva velikansko sleparijo, ki se dela v tej stroki. Da bi ga naš narod le hotel čitati! Razumniki naj bi opozarjali nanj!

Drugi imenitnejši spisi v koledarju so: »Razgled po svetu«, sestavil Ig. Žitnik, životopisa

Lamberta Ferčnika in dr. Valentina Zarnika, več pesmij in poučnih spisov. Splošno torej koledar spolnjuje svojo nalogo res dobro.

Družba šteje letos 41.552 udov. Treba je torej skrbeti, da se število vsaj ne pomanjša. To pa je ležeče na nabiralcih udov, pa tudi na pisateljih. Tu je za vsakterega, kdor je sposoben, širok delokrog, koristiti narodu v najširjem smislu. Narod prosi, a ima tudi pravico prositi od inteligencije tečne duševne hrane.

Ciriški.

»Rimska božja pot in slovenski romarji.« Spisal kanonik dr. Ivan Križanič. Ponatis iz »Slovenskega Gospodarja«. Maribor 1888. Tisk tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 12°. Str. 59. — Kaj zanimiv popis pomladanskega romanja k svetemu očetu. Gledé pravega napredka našega slovstva moramo pač želeti, da bi štajarski gospodje pisatelji držali se občeslovenske pisave in ne štajarskih posebnostij. Ako ne bomo jedini, bomo vsi škodo imeli. O tej važni zadevi bode treba spregovoriti še posebej, ker je vzrok dovolj za to.

»Zlati orehi« slovenske mladini v spomin. Spisal Ivan Tomšič. I. zvezek. Drugi popravljeni in predelani natis. S podobami. V Ljubljani. Natisnila in založila J. R. Milic-eva tiskarna. 1888. 16°. Str. 126. Cena brošur. iztisu 35 kr., lepo vezan 50 kr. Prvič je prišla ta knjižica z »eno podobo« na svetlo leta 1866 v enaki obliki in velikosti. Prinesla je res zlatih orehov za našo mladino. Zato je zelo prav, da se je priredil drugi natis, ki se odlikuje po lepem jeziku, umljivi pisavi in primernih, mičnih podobah. Da bi še mnogo takih orehov prišlo za temi! Srčno želim, da bi mnogim otrokom prinesel takih orehov sv. Miklavž.

Knjige »Matiče Slovenske«, 4 — reci štiri — po številu, razpošiljajo se sedaj udom. Ocenjati jih seveda danes ne morem. To pa naj vendar rečem, da sem je vzel v roko, je tehtal v roki in ogledaval ter rekel sam sebi s ponosom: To pa, to! Kako ugodno je že to, da so izšle knjige pravočasno! Za 2 gold. duševnega blaga na 60 polah! In kolikor že sedaj vem, dela to čast slovenski književnosti. A kaj več prihodnjich. Udje, ki bi kmalu k »Matici« pristopili, dobé lahko še vse knjige.

HRVATSKO SLOVSTVO.

(Piše Janko B.)

Knjige »društva sv. Jeronima«. Hrvatsko književno »društvo sv. Jeronima« počelo je v sredi meseca oktobra razpošiljavati svojim članom društvene knjige. Dolgo si ni moglo društvo dosti pomagati, letos se pa vendar opazava lep napredek, kar radostno pozdravljamo.

Vzrok, da je društvo dosedaj slabejše vspevalo, bilo je prvič pomanjkanje pisateljev, kateri bi hoteli in umeli pisati tako, da bi njihovi spisi narodu godili. Gotovo se moti, kdor misli, da je narodu vse dobro, da je le nekaj, rekoč: »Bolje išta, nego ništa.« Prav narod je dober sodnik in gotovo dobro razlikuje ono, kar je dobro, od onega, kar ni dobro. Dajte mu dobrih knjig, gotovo je bode rad sprejel in čital. Ali

ravno na Hrvatskem se boljši pisatelji, rekel bi, nekako sramujejo, stopiti v kolo sv. Jeronimskih piscev. In vendar prav tukaj bi našli najhvaležnejše polje za svoje delo. Njih spisi potovali bi od kočice do kočice, in narod bi se pisateljev hvaležno spominjal.

Da društvo slabejše vspeva, krivo je nekoliko društvo samo. Preglejmo vse društvene knjige in kaj vidimo: pouk in zopet pouk. Radi bi iz prostega seljaka kar čez noč napravili učenega in znanstvenega gospodarja, fizika, zgodovinarja itd. Počakajte! počasi se tudi kam pride. Dajte narodu najpopreje zabave, prave poštene krščanske zabave! Le na ta način omilila mu bode knjiga. In potem, ko se narod ne bode več knjige bal, ko bode dobil veselje do čitanja, potem podavajte mu počasi tudi pouka; drugače vam je zastoj ves trud. A koliko zabavnih knjig podalo je društvo sv. Jeronima do sedaj svojim članom? Na prste jih lahko nabrojiš. Ono malo

zabave po raznih »Danicah« je pač premalo narodu, kateri se knjige nekako brani, a ravno prostemu narodu je društvo najpreje namenjeno.

Tudi je društvo še premalo razširjeno, Rodoljubi, v prvi vrsti duhovniki, morali bi društvo na vseh straneh priporočati in med narodom širiti. Gotovo bi potem društvo tudi boljše knjige izdaval.

Toda oglejmo si nekoliko letošnje knjige:

I. „Život svetaca in svetica božjih.“ Za mesec prosinac napisao dr. Fr. Iveković. — 8°. Str. 146. S tem zvezkom dokončuje se dosti obširno delo, katero je napisal vseučilišni profesor v pokoju in kanonik zagrebški Iveković. Delo je učeno in strokovnjaško, le škoda, da pisec ne more zadeti narodne strune, ne more se z učenim svojim delom priljubiti narodu, ker je njegov jezik in slog, čeravno izvrsten, prostemu narodu, posebno kajkavcem, težko umljiv.

(Konec prih.)

Raznoterosti.

Vuk Štefanović Karadžić. Ker se je 20. sept. slavila v Belemgradu stoletnica rojstva Vuka Štefanovića Karadžića, želim, da bi se čitatelji »Dom in Svet«-a vsaj nekoliko seznanili z življenjem in delovanjem omenjenega pisatelja.

Vuk Štefanović Karadžić se je rodil v srbski vasi Tršiću 26. oktobra 1787. — Ko se je naučil pri svojem rojaku v samostanu Tronoši pisati in čitati, postal je pisar pri Čurčiji, načelniku jaderskega okraja. — Ko so pa Turki dobili Jadar v svojo oblast, zapustil ga je in se podal v Karlovce v Avstriji, da je dokončal šole, potem se je vrnil v domovino, kjer je bil zopet pisar.

Ko se je leta 1808 v Belemgradu odprla velika šola, bil je najboljši učenec, ali šole ni zvršil, ker je zbolel ter do smrti ostal na eni nogi hrom. — Leta 1813 poda se na Dunaj, kjer se po Davidoviću in Frušiću, katera sta izdaval »Srpske novine«, spozna s Kopitarjem, in tukaj se je začelo njegovo književno delovanje. — Držal se je načela Dositeja Obradovića, prepodritelja srbske literature.

Prvo njegovo književno delo je: »Mala prstonarodna slavenosrpska pjesmarica« (1814) še s starim pravopisom. Isto leto je izdal tudi »Srpsko pismenico«, v kateri je začel razvijati svoja pravopisna načela. Potujoč po Ruskem in Nemškem je občeval s tedanjimi učenjaki, utrdil si je ta načela ter se jih oklepal do smrti. — Novi zvezek pesmij je res izdal še s starim pravo-

pisom in to zato, ker je zavoljo te njegove »novotarije« nastal silen hrup, posebno pa pri ogerskih Srbih. Največji protivnik mu je bil Jovan Hadžić, (znan kot Miloš Svetić). — Leta 1818 je izdal »Srpski rječnik«, v katerem so le take besede, ki so narodu znane. — Potujoč po jugoslovenskem svetu je nabiral narodne pesmi, povesti in pregovore, katere je izdal prvokrat na Cetinju in drugokrat na Dunaju. Od leta 1826—1829 je izdajal na Dunaju zabaven letnik »Danico«. Dalje je izdal: »Život Gjorgja Emanuela« in »Bukvar«. Izmed polemičnih spisov so mu najznamenitejši: »Odgovor na sitnice jezikoslovne«, »Odgovor na utuk« (Svetičev), »Odgovor srpskome Ulaku«, »Vuka Št. Karadžića i Save Tekelije pisma Platonu Atanackoviću« in dr. Tudi historijskih spisov je več izdal; med njimi so: »Miloš Obrenović« (1828), »Kovčežić« (narodopisne stvari), »Praviteljstvujušti sovjet srpski za vremena Karagjorgjeva« (1860). Prestavil je tudi »Novi zakon«. Izdal bi bil tega še več, da ga ni zadela 7. februarja 1864 smrt na Dunaju. Za izdavo njegove zapuščine skrbel je poseben odbor (Miklošić, Utješenović in Subotić). Po smrti njegovi je bil izdan: »Deutsch-serbisches Wörterbuch«, V. in VI. zvezek pesmij, »Život i običaji naroda srpskoga« in »Priprava za istoriju svega svijeta radi djece«. — V vseh Vukovih spisih odseva krasen narodni jezik.

Lešnički.

„Dom in Svet“ — nekoliko olepšan — bode izhajal tudi prihodnje leto enkrat na mesec, navadno na eni polji, vsaj štirikrat pa na dveh polah, kar se bode ravnalo po številu plačujočih naročnikov. Cena mu bode 2 gld.

Cena: Za celo leto 1 gld. 60 kr.; za pol leta 80 kr. Uredništvo in upravništvo je v Marijanišču.

Izdajatelj, lastnik in urednik **dr. France Lampe.** Tiskala »Katoliška Tiskarna« v Ljubljani.